

24.11.2016

Dnro 2773/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

KOTIETSINTÄ OIKEUTEEN NOUDETTAVAN TAVOITTAMISEKSI

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 11.6.2015 lähettämässään kahdessa sähköpostiviestissä poliisin menettelyä kotietsinnässä. Ensin poliisi oli klo 6 tullut kantelijan asuntoon etsien hänen äitiään ”näyttämättä mitään lupalappua”. Poliisi oli klo 9 tullut uudestaan etsimään kantelijan äitiä esittämättä ”poliisikorttia tai lupaa”. Lisäksi poliisi oli kantelijan mukaan käyttäytynyt epäasiallisesti syyttäen kantelijaa valehtelusta, kun hän oli ilmoittanut, ettei tiedä, missä hänen äitinsä on.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Helsingin käräjäoikeus oli määrännyt kantelijan äidin tuotavaksi oikeuteen vastaajaksi rikosasiassa 11.6.2015 klo 10 pidettävään istuntoon. Asiasta oli laadittu etsintäkuulutus 10.6.2015.

Helsingin poliisilaitoksen partio oli 10.6.2015 klo 20.26 käynyt tavoittelemassa etsintäkuulutettua kantelijan äitiä tämän väestötietojärjestelmään merkitystä osoitteesta Helsingissä. Ovea ei ollut tultu avaamaan.

Itä-Uudenmaan poliisipartio (- - -) oli käynyt Vantaalla osoitteessa - - - tavoittelemassa kantelijan äitiä hieman klo 21 jälkeen. Tämä perustui siihen, että oli selvitetty, että hänen postinsa oli mennyt sinne 25.3.2015 alkaen.

Tehtävän oli määrännyt Helsingin poliisilaitoksen johtokeskuksessa yleisjohtajana 10.6.2015 klo 22 asti toiminut komisario, jonka vastuualueeseen oli tuolloin kuulunut myös muun muassa Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alue. Partio oli soittanut ovikelloa, mutta kun kukaan ei ollut tullut avaamaan, partio oli poistunut paikalta. Tämän jälkeen partio oli saanut johtokeskuksesta komisario A:n määräyksen mennä uudestaan tavoittelemaan kantelijan äitiä tuosta osoitteesta seuraavana aamuna klo 6.

Komisario A toteaa selvityksessään, että koska oikeuden istunto alkoi klo 10 ja vastaaja oli ennen istuntoon vientiä myös haastettava, partion oli mentävä tavoittelemaan vastaajaa riittävän ajoissa, kun lisäksi huomioidaan, että hänelle tuli suoda säädyllinen aika aamutoimiin ja lähtövalmisteluihin.

Poliisipartio - - - olikin käynyt etsimässä vastaajaa kantelijan asunnosta klo 6 aikaan (paikalla 5.57, irti 6.06) aamulla 11.6.2015. Kantelijan avattua oven asunnossa oli tehty komisario A:n määräämä etsintä, joka oli tulokseton.

Myöhemmin samana aamuna Itä-Uudenmaan poliisipartio (- - -) oli saanut Helsingin poliisilaitoksen johtokeskuksesta tehtävän tarkastaa kyseinen asunto kantelijan äitiä koskevan etsintäkuulutuksen vuoksi. Partiolle oli ilmoitettu, että päivystävä komisario oli hyväksynyt toimenpiteen. Partio oli saapunut asunnolle klo 9.05 ja kantelijan avattua oven tarkastanut asunnon. Kantelijan äiti ei ollut asunnossa.

3.2 Kannanotot

3.2.1 Lähtökohtia

Olen selvittänyt poliisin menettelyä muutoinkin kuin vain kantelijan esittämistä näkökohdista lähtien, koska katson asialla olevan merkitystä nyt käsiteltävää yksittäistapausta laajemmin.

Ensinnäkin asiassa saaduissa selvityksissä ja lausunnoissa on tuotu esiin lainsäädännön tulkinanvaraisuus muun muassa jo siitä, mitä lakia olisi sovellettava. Itä-Uudenmaan poliisilaitos katsoo, että kärjäoikeuteen noudettavan henkilön etsinnässä sovelletaan poliisilakia, kun taas Helsingin poliisilaitos ja Poliisihallitus katsovat, että pakkokeinolaki tulee sovellettavaksi.

Lisäksi asiassa on jäljempänä käsiteltävin osin ilmeisiä puutteita poliisin käytännöissä.

Poliisilaki vai pakkokeinolaki?

Poliisilain 2 luvun 4 § kuuluu seuraavasti:

Poliisimiehellä on oikeus tämän lain 6 luvussa tarkoitettuun poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä siten kuin pakkokeinolain 8 luvussa säädetään.

Etsinnästä päättää päällystään kuuluva poliisimies. Muu poliisimies voi ilman päällystään kuuluvan poliisimiehen päätöstä toimittaa etsinnän silloin, kun sen välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös poliisin muulle viranomaiselle antamaa laissa säädettyä virka-apua henkilön kiinniottamiseksi. Tällaisesta etsinnästä päättää päällystään kuuluva poliisimies.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen mukaan kyse oli säännöksen 3 momentin mukaisesta virkaavusta tuomioistuimelle. Oikeudenkäymiskaaren mukaan tuomioistuin voi tietyin edellytyksin määrätä oikeudenkäynnin asianosaisen tuotavaksi tuomioistuimeen ja hänet voidaan ottaa säilöön. Tässä tarkoituksessa kantelijan äitiä oli tavoiteltu kantelun tarkoittamassa tapauksessa.

Kuitenkin pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n mukaan

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastaajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa.

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa vain, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.

Kuten edellä on todettu, Helsingin poliisilaitoksen ja Poliisihallituksen käsitys on, että asiassa tulee soveltaa pakkokeinolakia. Omasta puolestani pidän tätä oikeana tulkintana.

Ensinnäkin em. pakkokeinolain säännöksessä mainitaan nimenomaisesti etsintä tuomioistuimeen tuotavan löytämiseksi. Nyt kyseessä on ollut rikosasian vastaajan tuomisesta oikeuteen, joka säännöksen sanamuodonkin mukaan selvästi kuuluu sen soveltamisalaan.

Korostan, että pakkokeinolain tarkoittamien pakkokeinojen käyttö voi tulla kysymykseen kaikissa rikosprosessin vaiheissa esitutkinnasta aina rikostuomion täytäntöönpanon varmistamiseen saakka (näin myös Helminen ym: Esitutkinta ja pakkokeinot s. 772). Pakkokeinolain 8 luvun 3 § on erityissäännös muun muassa tuomioistuimeen tuomisesta ja siis nähdäkseni ensisijaisesti sovellettava verrattuna poliisilain 2 luvun 4 §:ään, joka koskee yleisesti poliisin muulle viranomaiselle antamaa virka-apua.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että tuomioistuimen tuotavat henkilöt ovat tuomioistuimen virka-apupyynnöllä tapahtuvia toimenpiteitä, mutta etsintä tällaisen henkilön löytämiseksi tehdään yleisenä kotietsintänä pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n perusteella (Rantaeskola (toim.): Poliisilaki – kommentaari s. 64). Korostan, että tuomioistuin ei pyydä virka-apuna kotietsintää, vaan se on vain poliisin valitsema keino noudettavan löytämiseksi.

Sitä paitsi vaikka sovellettaisiin poliisilakia, on sen 2 luvun 4 §:n 3 momentin tarkoittamissa tilanteissa etsintä joka tapauksessa toimitettava ”siten kuin pakkokeinolain 8 luvussa säädetään”. Poliisilain esitöissä mainitaan nimenomaisesti, että sovellettavaksi tulisivat etsinnän edellytysten lisäksi esimerkiksi pakkokeinolain 8 luvun menettelyä ja pöytäkirjaa koskevat pykälät (hallituksen esitys 224/2010 s. 76).

Sinänsä poliisilain 2 luvun 4 §:n viittausta pakkokeinolain soveltamiseen voi pitää ongelmallisena monestakin näkökulmasta. Tulkinnanvaraiseksi voi katsoa sen, mitä kaikkia säännöksiä lopulta on tarkoitettu sovellettavaksi ja voi myös kysyä, minkä säännösten soveltaminen olisi ylipäättään perusteltua oikeusturvaa heikentämättä. Kun tässä tapauksessa ei ole kysymys tuon säännöksen soveltamisesta, en käsittele näitä kysymyksiä tässä yhteydessä enemmälti.

Saatan käsitykseni Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen tietoon.

Virka-apu tuomioistuimelle

Laillisuusvalvonnassa on tullut esiin jo aiemmin kysymys siitä, onko puheena olevan kaltaisilla noudoilla riittävä säädöspерusta. Erityisesti poliisin puolelta tilannetta on pidetty ongelmallisena.

Poliisin näkemyksen mukaan, kun tuomioistuin pyytää ottamaan kiinni ja tuomaan asianosaisen oikeudenistuntoon, kyse on virka-avusta. Poliisilain 9 §:n 1 momentin mukaan:

Poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään.

Poliisimiehet ovat pitäneet ongelmallisena sitä, ettei tästä virka-avusta tuomioistuimelle ole nimenomaista säännöstä.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että ”lainsäädäntöön on lisätty huomattava määrä säännöksiä, joiden perusteella virka-apua tarvitseva taho pyytää virka-apua poliisilta. Tavanomainen virka-apupyynnö kärkeäoikeudelta poliisille kärjäreikeuden käsittelyyn tuotavaksi määrätyn henkilön etsintäkuulutuksen toteuttamiseksi ja henkilön saattamiseksi kärjäreikeuden käsittelyyn perustuu kuitenkin maantapaan, joka sinänsä on oikeuslähteenä yhtä sitova kuin kirjoitettu lainsäädännös. Suotavaa kuitenkin olisi, että tältäkin osin virka-apusäännös kirjattaisiin oikeudenkäymiskaareen samalla tavalla kuin virka-avusta on muualla lainsäädännössä säännelty” (Helminen-Kuusimäki-Rantaeskola: Poliisilaki s. 445).

Nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa ei ole aihetta epäillä poliisimiesten tältä osin menetellen tavalla, joka antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin. He ovat toimineet hyvin vakiintuneen käytännön mukaisesti. Katson kuitenkin olevan aihetta selvittää edellä kerrottua kysymystä erikseen omana aloitteena. Tämän vuoksi tulen pyytämään oikeusministeriöltä lausuntoa asiassa.

3.2.2 Poliisipartion menettely 10.6.2015

Partio oli soittanut kantelijan asunnon ovikelloa, mutta kun kukaan ei ollut tullut avaamaan, partio oli poistunut paikalta.

Kyse ei ole ollut kotietsinnästä. Mitään poliisin toimivaltuuksia ei selvityksen mukaan ole käytetty. Poliisipartio oli suorittanut sille annetun tehtävän, eikä tältä osin ole menetelty virheellisesti.

3.2.3 Etsintä kantelijan asunnossa 11.6.2015 klo 6

Kotietsinnän edellytykset

Poliisipartio oli tarkastanut kantelijan asunnon klo 6:n aikaan eli toimittanut yleisen kotietsinnän.

Pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n mukaan

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastaajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa.

Yleinen kotietsintä saadaan toimittaa muualla kuin etsittävän henkilön hallinnassa olevassa paikassa vain, jos etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä.

Lisäksi vaikka kotietsinnälle olisi edellytykset, sitä ei pakkokeinolain 8 luvun 6 §:n 4 momentin mukaan saa ilman erityistä syytä toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana.

Ensinnä herää kysymys siitä, oliko etsintä toimitettu em. lainkohdan 1 vai 2 momentin perusteella. Etsinnän edellytykset ovat varsin erilaiset riippuen siitä, oliko asunto etsintäkuulutetun hallinnassa vai ei. Merkille pantavaa on, että lainkohdan 1 momentissa ei ole asetettu etsinnälle tuloksellisuusodotusta, kuten on säädetty 8 luvun 2 §:ssä ja 3 §:n 2 momentissa.

Kotietsinnästä ei selvityksen mukaan ole laadittu kotietsintäpäätöstä eikä -pöytäkirjaa (joista enemmän tuonempana) ja käsittelenkin molempia vaihtoehtoja.

Komisario A:n mukaan todennäköisyys etsintäkuulutetun löytymiselle osoitteesta - - - oli ilmeinen, koska hänelle osoitetut postit menivät sinne (25.3.2015 alkaen). Siitä ei ole selvitystä, kuka ko. osoitteessa väestötietojärjestelmän mukaan tapahtuma-aikaan asui.

Milloin asunnon voidaan sitten katsoa olevan etsinnän kohteena olevan henkilön hallussa? Nykyisen pakkokeinolain esitöissä on tämän hallinta-kriteerin osalta viitattu aiemman kotietsintää koskevien säännösten uudistuksen yhteydessä tältä osin lausuttuun. Hallituksen esityksessä 52/2002 todettiin muun muassa seuraavaa.

Rakennus on omistajansa hallinnassa ainakin silloin, kun hän ei ole luovuttanut kenellekään sen yksinomaista hallintaa tai yksinomaista käyttöoikeutta vuokra- tai muunkaan sopimuksen perusteella. Yhteisomistajista taikka yhteisen vuokra- tai käyttöoikeuden haltijoista jokaisen on katsottava olevan koko rakennuksen haltija kotietsintäsäännöksessä tarkoitettussa mielessä, paitsi jos he ovat sopineet rakennuk-

sen eri osien jakamisesta kunkin yksinomaiseen hallintaan. Selvänä voidaan pitää myös, ettei rakennus ole tietyn henkilön hallinnassa vielä sen perusteella, että sen omistaja tai haltija on uskonut tälle henkilölle sen avaimen siinä tarkoituksessa, että tämä pääsee hänen kanssaan sovitulla tavalla rakennukseen myös hänen poissa ollessaan esimerkiksi postilähetysten talteenottamista tai muita huoltotoimenpiteitä varten.

- - -

Huoneen on katsottava olevan muun kuin rakennuksen omistajan tai haltijan hallinnassa ainakin, jos se on alivuokrasopimuksen tai muun sopimussuhteen perusteella jonkun muun yksinomaisessa hallinnassa. Jos muualla vakinaisesti asuvalla henkilöllä on sopimuksen perusteella mahdollisuus käyttää jonkun hallinnassa olevan rakennuksen tiettyä osaa jatkuvasti tai toistuvasti väliaikaiseen asumiseen esimerkiksi kyseiselle paikkakunnalle suuntautuvien työ- tai opiskelumatkojensa yhteydessä, ilman että rakennuksen haltija olisi luovuttanut näitä tiloja hänen pysyvään yksinomaiseen käyttöönsä, joudutaan arviomaan tapauskohtaisesti, milloin nämä tilat ovat jommankumman tai yhtäaikaa molempien hallinnassa. Kokonaisarvosteluun vaikuttaa muun muassa, onko tilapäisasukkaalla hallussaan rakennuksen avain, jääkö se hänen haltuunsa myös hänen poistuessaan paikkakunnalta sillä kertaa, ovatko hänen käytössään olevat tilat erikseen lukittavia ja jättääkö hän niihin omia tavaroitaan myös eri oleskelukertojensa väliseksi ajaksi.

Pelkkä postin kääntäminen muuhun kuin väestötietojärjestelmän mukaiseen osoitteeseen ei mielestäni vielä sinällään välttämättä osoita, että asunto olisi kyseisen henkilön hallinnassa puheena olevassa lainkohdassa tarkoitettulla tavalla. Postin kääntämiseen voi olla muitakin syitä.

Postin kääntämisen lisäksi tässä tapauksessa on Helsingin poliisilaitoksen lausunnossa todettu Helsingin poliisilaitoksen partion käyneen 10.6.2015 klo 20.26 tavoittelemassa etsintäkuulutettua hänen väestötietojärjestelmään merkitystä osoitteestaan Helsingissä. Ovea ei ollut tultu avaamaan. Lisäksi edellisiltana kantelijan asunnon oven takana Vantaalla käynyt Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen partio oli todennut, että ovelta oli etsintäkuulutetun sukunimi (joka on sama kuin kantelijalla). Ei ole selvitystä, olivatko nämä seikat komisario A:n tiedossa. Selvitystä ei ole myöskään siitä, oliko etsintäkuulutetun nimi ollut myös Helsingin osoitteen ovelta.

Sikäli kuin komisario A on perustanut päätöksensä siihen, että etsintäkuulutettu tosiasiallisesti asui etsintäkohteessa, totean, että tälle päätelmälle voi saada tukea edellä todetusta. Po. lainkohdan 1 momentin soveltamiseen ei kuitenkaan riitä esimerkiksi se, että on syytä epäillä paikan olevan kohdehenkilön hallinnassa, vaan että se on hänen hallinnassaan. Pidän tulkinnanvaraisena, ovatko po. momentin soveltamisedellytykset olleet käsillä varsinkin, kun selvityksen mukaan etsintäkuulutettua ei tavoiteltu väestötietojärjestelmän mukaisesta osoitteesta yhtä ovelta käyntiä enempää. Kun ovea ei tuolloin avattu, ei ilmeisestikään saatu myöskään mitään tietoa etsintäkuulutetun mahdollisesta asumisesta muualla – tällaisesta ei ainakaan ole mitään selvitystä. Väestötietojärjestelmän mukaisessa osoitteessa asumista poissulkevat tiedot olisivat voineet vahvistaa oletusta siitä, että etsitty henkilö tosiasiallisesti asui - - -ssä.

Jos etsintä puolestaan tehtiin em. lainkohdan 2 momentin nojalla, niin edellä todetut tosiseikat eivät mielestäni ole antaneet erittäin päteviä perusteita olettaa, että etsitty henkilö olisi ollut paikalla, vaikka paikka ei ollut hänen hallinnassaan. Pakkokeinolain todennäköisyyspöytäkirjassa ”erittäin pätevät perusteet” kuuluu suurinta todennäköisyyttä vaativiin pakkokeinon näyttökynnyksiin. Se mielestäni edellyttää pelkkää postinkantoa konkreettisempaa selvitystä sellaisen päätelmän tueksi, että etsityn henkilön voitaisiin erittäin pätevin perustein olettaa juuri etsinnän aikaan olevan asunnossa, vaikka se ei ole hänen hallinnassaan.

Laki joka tapauksessa edellyttää, että klo 6 aikaan toimitettavalle kotietsinnälle on oltava erityinen syy. Komisario A on vedonnut siihen, että koska oikeuden istunto alkoi klo 10 ja vastaaja oli ennen istuntoon vientiä myös haastettava, partion oli mentävä tavoittelemaan vastaajaa riittävän ajoissa, kun lisäksi huomioitiin, että hänelle tuli suoda säädyllinen aika aamutoimiin ja lähtövalmisteluihin.

Nämä perustelut eivät ole vakuuttavia. Käsitakseni mukaan komisario A:n mainitsemiin toimiin olisi ollut runsaasti aikaa, vaikka etsintä olisi tehty klo 7, jolloin erityistä syytä etsinnän ajankohdalle ei olisi edellytetty. Oikeuskirjallisuuden mukaan erityisenä syynä voi tulla kyseeseen lähinnä etsinnän kiireellisyys, joka puolestaan voi liittyä todisteiden yms. hävittämisvaaraan (Helminen ym: Esitutkinta ja pakkokeinot s.1070). Kiiretilanteesta ei nyt ole ollut kysymys.

Edellä todetun perusteella katson, että komisario A ei ole esittänyt hyväksyttäviä perusteita sille, että kotietsintä toimitettiin klo 6 aikaan aamulla. Kiinnitän muutoinkin vastaisen varalle komisario A:n huomiota kotietsinnän perusteiden tarkkaan ja eriteltyyn harkintaan. Tätä harkintaa olisi edesauttanut, jos kotietsinnästä olisi laadittu kirjallinen päätös etukäteen (tästä enemmän jäljempänä). Lisäksi päätös olisi helpottanut etsinnän perusteiden jälkikäteistä arviointia.

Saatan edellä esittämäni näkemykset komisario A:n tietoon.

Poliisipartion menettely etsinnän toimittamisessa

Pakkokeinolain 8 luvun 6 §:ssä säädetään kotietsintämenettelystä seuraavaa.

Kotietsintää aloitettaessa on paikalla olevalle 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulle henkilölle kerrottava etsinnän tarkoitus ja annettava etsintäpäätöksen jäljennös. Jos kirjallista etsintäpäätöstä ei vielä ole, hänelle on ilmoitettava oikeudesta saada pyynnöstä päätöksen jäljennös. Lisäksi hänelle on ilmoitettava 18 §:n mukaisesta oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja 19 §:n mukaisesta oikeudesta saada pöytäkirjan jäljennös.

Kotietsinnässä on noudatettava etsintäpäätöksen määräyksiä. Etsintä on toimitettava niin, että siitä ei aiheudu haittaa tai vahinkoa enempää kuin on välttämätöntä. Etsinnän kohteena oleva tila saadaan tarvittaessa avata voimakeinoja käyttäen. Avattu tila on etsinnän päätyttyä suljettava sopivalla tavalla.

Kotietsinnän toimittamispaikalla oleva henkilö saadaan poistaa paikalta, jos hän käyttäytymisellään haittaa etsinnän toimittamista tai vaarantaa sen tarkoituksen toteutumisen. Hänen liikkumistaan toimittamispaikalla voidaan myös rajoittaa sen estämiseksi, ettei hänen tietoonsa tule lain nojalla salassa pidettäviä tietoja, tai 9 luvun 1 §:ssä tarkoitettun tutkimuspaikan tai -kohteen eristämisen turvaamiseksi. Poistamisen ja rajoittamisen edellytyksenä on, että se on välttämätöntä poistamisen tai rajoittamisen tavoitteen saavuttamiseksi.

Kotietsintää ei saa ilman erityistä syytä toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana.

Totean aluksi, että ylikonstaapeli on kiistänyt, että partio olisi käyttäytynyt epäasiallisesti. Lisäksi hän on todennut, ettei muista, pyydettiinkö virkamerkin esittämistä, mutta ei nähnyt mitään syytä, miksei hän sitä olisi pyydettyäessä näyttänyt. Hän on myös todennut ilmoittavansa aina perusteen etsinnälle ja sen, että etsintämääräyksen saa halutessaan päätöksen tehneeltä komisariolta. Näiltä osin ei ilmeisestikään ole saatavissa ainakaan asian lopputulokseen vaikuttavaa lisäselvitystä, eikä asia anna aiheutta toimenpiteisiin.

Epäselväksi jää, onko kantelijalle ilmoitettu oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeudesta saada kotietsintäpöytäkirjan jäljennös. Ylikonstaapeli ei ole tähän ottanut kantaa, vaikka selvityspyynnössä on nimenomaisesti kysytty, tehtiinkö lain edellyttämät ilmoitukset. Tämän vuoksi kiinnitän hänen huomiotaan, että myös näistä oikeuksista on ilmoitettava kotietsinnässä.

Totean myös, että Poliisihallitus on eräässä toisessa kanteluasiassa antamassaan lausunnossa katsonut, että vaikka tästä ei ole nimenomaisesti säädetty, olisi hyvin suositeltavaa juuri jälkikä-

teisvalvontaa ajatellen mainita pöytäkirjassa kohteen haltijalle tehdyt ilmoitukset. Voin yhtyä tähän näkemykseen.

Saatan käsitykseni ylikonstaapelin tietoon.

Päätöksenteko

Pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n mukaan yleisestä kotietsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Myös muu poliisimies voi päättää yleisestä kotietsinnästä henkilön löytämiseksi. Tässä tapauksessa komisario A on selvityksessään todennut tehneensä päätöksen kotietsinnästä.

Kotietsintäpäätöksestä säädetään pakkokeinolain 8 luvun 16:ssä seuraavaa.

Kotietsintäpäätöksessä on mahdollisuuksien mukaan ja riittävällä tarkkuudella yksilöitävä:

- 1) etsinnän kohteena olevat tilat;
- 2) ne seikat, joiden perusteella etsinnän edellytysten katsotaan olevan olemassa;
- 3) se, mitä etsinnällä pyritään löytämään; ja
- 4) mahdolliset erityiset etsinnän rajoitukset.

Asian kiireellisyyden sitä edellyttäessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös saadaan kirjata etsinnän toimittamisen jälkeen.

Kotietsintä on siis mahdollista tehdä suullisen päätöksen perusteella. Näin on toimittu tässäkin tapauksessa. Totean kuitenkin, että korkein oikeus on todennut (vuoden 2013 loppuun voimassa olleen lain aikaisesta) suullisesta kotietsintämääräyksestä, että se "voi jo sellaisenaan laskea kotietsinnän toimittamisen kynnyistä ja se ainakin vaikeuttaa kotietsintämääräyksen perusteiden selvittämistä. Nämä seikat heikentävät etsinnän hyväksyttävyyttä ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan kannalta arvioituna" (esim. KKO:2014:57). Tämä kannanotto soveltuu myös nykyisen pakkokeinolain aikaisiin kotietsintöihin.

Painotan, että vaikka etsintä voidaan kiiretilanteessa toimittaa suullisen päätöksen nojalla, etsinnän edellytykset ovat silti samat. Kaikissa tilanteissa on käytävä läpi sama huolellinen päätösharkinta. Päätöksentekijän on myös suullista määräystä etsinnän toimittajille antaessaan mahdollisuuksien mukaan ja riittävällä tarkkuudella yksilöitävä heille etsinnän kohteena olevat tilat, se mitä etsinnällä pyritään löytämään ja mahdolliset erityiset etsinnän rajoitukset.

Myös suullista päätöstä tehtäessä tulee olla selvillä, minkä seikkojen perusteella etsinnän edellytysten katsotaan olevan olemassa. Tämä sisältää käsitykseni mukaan myös vaatimuksen siitä, että jälkikäteen kirjattavasta päätöksestä käy ilmi, minkä säännöksen nojalla etsinnästä on päätetty. Kuten edellä todetustakin käy ilmi, etsinnän edellytykset ovat hyvinkin erilaiset riippuen siitä, minkä säännöksen nojalla se toimitetaan. Samoin kirjallisesta päätöksestä tulisi käydä ilmi ne seikat, joiden perusteella katsotaan olevan erityinen syy toimittaa etsintä klo 22 ja 7 välisenä aikana. Näin siksi, että katson erityisen syyn näissä tapauksissa olevan etsinnän edellytys.

Joka tapauksessa nyt ei selvityksen mukaan ole ollut puheena olevan lainkohdan tarkoittamalla tavalla kiireellinen asia. Ei ole esitetty perusteita sille, ettei kotietsintäpäätöstä olisi ehditty laatia ennen etsintää.

Korostan, että uudessa vuoden 2014 alussa voimaantulleessa pakkokeinolaissa on nimenomaisesti korostettu kotietsintäpäätöksen merkitystä. Lain esitöissä (hallituksen esitys 222/2010) todetaan muun muassa seuraavaa.

Pykälässä puhuttaisiin "päätöksestä" eikä voimassa olevan lain 5 luvun 3 §:n ja 5 §:n 1 momentin tavoin "määräyksestä". Tällä korostettaisiin pyrkimystä kotietsintää koskevien ratkaisujen laadun parantami-

seen niin, että etsinnän edellytyksiin ja kohteeseen liittyvät seikat tuotaisiin esiin nykyistä kattavammin ja tarkemmin. Tällä pyrittäisiin edistämään myös sitä, että pidättämiseen oikeutettu virkamies tai tuomioistu-in huolellisesti harkitsisi etsinnän edellytysten olemassaoloa. Tätä kautta voitaisiin parantaa myös päätösten jälkikäteiskontrollin edellytyksiä.

Mainitussa hallituksen esityksessä todetaan myös, että

lähtökohtaisesti pitäisi pyrkiä kirjallisen päätöksen tekemiseen ennen etsinnän toimittamista. Tämä ei ole kuitenkaan usein käytännön syistä mahdollista, minkä vuoksi pykälän toisessa momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta päätöksen jälkikäteiseen kirjaamiseen. Mahdollisuus kirjata päätös jälkikäteen ei oikeuttaisi poikkeamaan 1 momentin mukaista päätöstä koskevista vaatimuksista. (alleviivaus tässä)

- - -

Ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytännön mukaan kirjallista etsintämääräystä ei tarvitse esittää, jos määräyksen antamiseen toimivaltainen pidättämiseen oikeutettu virkamies toimittaa kotietsinnän (eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös 21.7.1994, dnro 1317/4/93). Momentti edellyttäisi sitä, että päätös olisi kuitenkin kirjattava jälkikäteen riippumatta siitä, kuka etsinnän toimittaa.

Poliisihallituksen antaman ohjeen (POL-2015-205) mukaan yleisestä kotietsinnästä tehdään aina kirjallinen päätös, mahdollisuuksien mukaan etukäteen. Myös oikeuskirjallisuudessa on todettu, että ainakin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös kotietsinnästä on aina tehtävä kirjallisesti (Rantaeskola (toim.) Pakkokeinolaki – kommentaari s. 256).

Laissa siis todetaan, että kotietsintäpäätös saadaan kiiretapauksissa kirjata vasta jälkikäteen – mutta se on siis kirjattava. Jälkikäteenkin kirjattavaa päätöstä koskevat pakkokeinolain 8 luvun 16 §:n vaatimukset. Päätöksen kirjaamista ei ole se, että päätöksentekijä kirjataan. Riittäviä eivät myöskään ole esimerkiksi yleisjohtopöytäkirjaan mahdollisesti tehdyt vapaamuotoiset merkinnät.

Selvityksestä ei käy ilmi, että kotietsinnästä päätöksen tehnyt komisario A olisi kirjannut päätöstään kotietsinnästä edes jälkikäteen, kuten pakkokeinolaki olisi edellyttänyt. Nimenomaan päätöksentekijä (riippumatta esimerkiksi siitä, onko hän asian tutkinnanjohtaja vai johtokeskuksessa yleisjohtajana työskentelevä komisario) on vastuussa siitä, että hänen tekemänsä päätös tulee pakkokeinolain 8 luvun 16 §:n säädetyn sisältöisenä kirjattua ainakin jälkikäteen, jos sitä ei ole tehty jo ennen etsintää. Hän ei voi tätä vastuutaan siirtää muille: vain hän lopulta tietää, mihin hän päätöksensä tarkkaan ottaen on perustanut.

Saatan käsitykseni komisario A:n tietoon.

Kotietsintäpöytäkirja

Pöytäkirjasta säädetään pakkokeinolain 8 luvun 19 §:ssä seuraavaa.

Etsinnän toimittajan on ilman aiheetonta viivytystä laadittava kotietsinnästä pöytäkirja, jossa selostetaan etsintämenettely riittävällä tarkkuudella. Pöytäkirjaan on kirjattava tai liitettävä etsintävaltuutetun lausumat tarpeellisessa laajuudessa.

Pöytäkirjasta on pyynnöstä annettava jäljennös etsintävaltuutetulle ja sille, jonka luona etsintä on toimitettu. Tarvittaessa jäljennös on toimitettava myös muulle henkilölle, jota asia koskee.

Pöytäkirjan laatimisesta vastaa etsinnän toimittaja. Tässä tapauksessa pöytäkirjaa ei ole laadittu, koska Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella omaksutun tulkinnan mukaan kyse oli poliisilain nojalla tehdystä etsinnästä ja merkinnät poliisin tehtävärekisterissä on katsottu riittäviksi.

Kuten edellä kohdassa 3.2.1 on todettu, asiassa on sovellettava pakkokeinolakia, jonka mukaan pöytäkirja on aina laadittava. Tässä tapauksessa on katsottava, että pöytäkirjan laatiminen oli

etsinnän toimittaneen partion johtajana toimineen ylikonstaapelin vastuulla. Saatan käsitykseni hänen ja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen tietoon.

3.2.4 Etsintä kantelijan asunnossa 11.6.2015 klo 9

Itä-Uudenmaan poliisipartio oli saanut Helsingin poliisilaitoksen johtokeskuksesta tehtävän tarkastaa kantelijan asunto kantelijan äitiä koskevan oikeuteen noutoa koskevan etsintäkuulutuksen vuoksi. Partiolle oli ilmoitettu, että päivystävä komisario oli hyväksynyt toimenpiteen. Partio oli saapunut asunnolle klo 9.05 ja kantelijan avattua oven tarkastanut asunnon. Kantelijan äiti ei ollut asunnossa.

Komisario A toteaa selvityksessään, että hänen päätöksellään etsintäkuulutettua tavoiteltiin kaksi kertaa: 10.6. klo 21 ja 11.6.2016 klo 6. Helsingin poliisilaitoksella yleisjohtajana 11.6.2015 klo 7-12.30 toimineella komisario B:llä ei ollut muuta tietoa tuona aamuna klo 9 tehdystä etsinnästä kuin, että hän viittasi hätäkeskustietojärjestelmän merkintään kyseisen tehtävän kohdalla ”komisario A on hyväksynyt”.

Partionjohtaja vanhempi konstaapeli on todennut selvityksessään, että partio ei tee omalla päätöksellään etsintöjä kuin kiireellisissä poikkeustapauksissa. Vanhemman konstaapelin mukaan nyt kyseessä olevassa tapauksessa ei ollut tällainen kiiretapaus ja johtokeskuksen tehtävänannon mukaan etsinnällä oli yleisjohdon valtuutus. Vanhempi konstaapeli ei siis ole tehnyt päätöstä kotietsinnästä.

Helsingin poliisilaitoksen lausunnon mukaan kyse on mitä ilmeisimmin johtokeskuksessa tapahtuneesta väärinkäsityksestä, kun päivävuoroon tulleet ovat tulkinneet em. merkinnän siten, että klo 9 tehdyllekin etsinnälle olisi ollut komisario A:n määräys.

Kuka tahansa poliisimies saa sinänsä myös ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän henkilön löytämiseksi, eikä edellytetä edes sitä, että kyse olisi kiiretilanteesta (pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 3 momentti). Nyt on kuitenkin tehty kotietsintä, josta kukaan ei tosiasiassa ole tehnyt päätöstä. Partio ei ole tästä vastuussa, vaan se on voinut luottaa johtokeskuksesta saamaansa tehtävään. Selvää on, että tuosta etsinnästä olisi tullut tehdä oma päätöksensä, jota ennen olisi tullut harkita muun muassa etsinnän edellytyksiä.

Kun päätöstä ei ole tehty, sitä ei tietenkään ole voitu jälkikäteen kirjatakaan. Totean, että jos käytäntönä olisi, että päätökset ei-kiireellisissä asioissa asianmukaisesti tehtäisiin etukäteen, olisi havaittu, ettei komisario A tällaista päätöstä ollut tässä tapauksessa tehnyt.

En katso olevan tarvetta selvittää tarkemmin johtokeskuksessa tapahtunutta väärinkäsitystä. On kuitenkin ilmeistä, että Helsingin poliisilaitoksen tulee tarkastella johtokeskuksessa noudatettavia rutiineja.

Saatan käsitykseni edellä todetusta lainvastaisesta menettelystä Helsingin poliisilaitoksen tietoon.

Kun tästä etsinnästä ei ole tehty päätöstä, ei ole myöskään tehty harkintaa sen edellytyksistä. Tyydynkin edellytysten osalta viittaamaan kohdassa 3.2.3 esittämäni seuraavin lisäyksin.

Kun etsintä on tehty klo 9, ei ole vaadittu, että etsinnälle olisi sen ajankohdan vuoksi tullut olla erityinen syy. Toisaalta jos se olisi tehty pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n 2 momentin perusteella

(”erittäin pätevät perusteet”), niin jos henkilö, jonka hallinnassa asunto ei ole, ei ollut siellä klo 6 aamulla, niin käsitykseni mukaan ei voida ilman konkreettisia lisäperusteita erittäin pätevin perustein olettaa, että hän olisi siellä kolme tuntia myöhemminkään. Tämä tietenkin olettaen, että klo 6 toimitettu etsintä ei olisi tuottanut päätöksentekijälle mitään uutta etsintää puoltavaa tietoa – tällaisesta ei ole selvitystä. Jos taas olisi kyse lainkohdan 1 momentin tilanteesta, tulisi kohdassa 3.2.3 mainitun lisäksi ottaa huomioon pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n suhteellisuusperiaate. Kovin usein samassa asunnossa tehtävä kotietsintä henkilön etsimiseksi voi olla myös suhteellisuusperiaatteen vastaista, vaikka se hänen hallinnassaan olisikin.

Mutta kuten todettu, tältä osin ei ole tehty päätöstä kotietsinnästä, joten sen edellytystenkin arviointi on spekulatiivista.

Poliisipartion menettely etsinnän toimittamisessa

Vanhempi konstaapeli on kiistänyt, että partio olisi käyttäytynyt epäasiallisesti. Lisäksi hän on todennut, ettei hänellä ole muistikuvaa, pyydettiinkö virkamerkin esittämistä. Jos sitä olisi kysytty, hän olisi ilman muuta näyttänyt sen. Hän on myös todennut ilmoittaneensa, miksi etsintä tehtiin. Näiltä osin ei ilmeisestikään ole saatavissa ainakaan asian lopputulokseen vaikuttavaa lisäselvitystä, eikä asia näiltä osin anna aiheutta toimenpiteisiin.

Lisäksi totean, että edellä käy ilmi, mitä pakkokeinolain 8 luvun 6 §:ssä säädetään kotietsintämenettelystä, muun muassa etsinnän yhteydessä tehtävistä ilmoituksista.

Epäselväksi jää, onko kantelijalle ilmoitettu oikeudesta saada jäljennös kotietsintäpäätöksestä, oikeudesta saattaa kotietsintä tuomioistuimen tutkittavaksi ja oikeudesta saada kotietsintäpöytäkirjan jäljennös. Vanhempi konstaapeli ei ole näiltä osin ottanut asiaan kantaa, vaikka selvityspyynnössä on nimenomaisesti kysytty, tehtiinkö lain edellyttämät ilmoitukset. Tämän vuoksi kiinnitän hänen huomiotaan, että näistä oikeuksista on ilmoitettava kotietsinnässä.

Kiinnitän hänen huomiotaan myös siihen jo edellä todettuun Poliisihallituksen perusteltuna pitämäni näkemykseen, että olisi hyvin suositeltavaa juuri jälkikäteisvalvontaa ajatellen mainita pöytäkirjassa kohteen haltijalle tehdyt ilmoitukset.

Kotietsintäpöytäkirja

Kuten edellä on todettu pakkokeinolain 8 luvun 19 §:n mukaan etsinnän toimittajan on aina laadittava kotietsinnästä pöytäkirja.

Tässä tapauksessa pöytäkirjaa ei ole laadittu, koska Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella omaksutun tulkinnan mukaan kyse oli poliisilain nojalla tehdystä etsinnästä ja merkinnät poliisin tehtävärekisterissä on katsottu riittäviksi.

Kuten jo edellä kohdassa 3.2.1 on todettu, asiassa on sovellettava pakkokeinolakia, jonka mukaan pöytäkirja on aina laadittava. Tässä tapauksessa on katsottava, että pöytäkirjan laatiminen oli etsinnän toimittaneen partion johtajana toimineen vanhemman konstaapelin vastuulla. Saatan käsitykseni hänen ja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen tietoon.

3.2.5 Hyvitys

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapah-

tuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on myös katsottu, että oikeusasiamies voi perusoikeuksien valvontatehtävänsä puitteissa tehdä perusoikeuksien loukkausten johdosta hyvitysesityksiä.

Tässä asiassa on ensinnäkin toimitettu kotietsintä kantelijan luona 10.6.2016 klo 6, vaikka tähän ei ole ollut lain edellyttämää erityistä syytä. Lisäksi hänen luonaan on samana päivänä toimitettu kotietsintä klo 9, vaikka kukaan ei ole tosiasiasa tehnyt tästä etsinnästä päätöstä. Etsinnöissä ei myöskään ole edellä todetusti kaikilta osin noudatettu laissa säädettyjä menettelytapoja, jotka osaltaan on tarkoitettu turvaamaan kotietsinnän kohteen oikeusturvaa. Kantelijan kotirauhaan onkin käsitykseni mukaan puututtu perustuslain 10 §:n sekä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan vastaisesti. Esitän, että Suomen valtio hyvittää hänelle tämän menettelyn. Perustelen tätä esitystäni tarkemmin seuraavasti.

Voimassa olevan vahingonkorvauslain mukainen korvausvastuu on niin pitkälti rajoitettua, että sääntelyn ei voi sanoa tarjoavan tehokasta oikeussuojakeinoa perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittämiseksi. Käsitykseni mukaan tässä tapauksessa ei ilmeisesti tule kyseeseen esimerkiksi vahingonkorvauslain mukainen niin sanottu kärsimyskorvaus, joka edellyttäisi sitä, että kantelijan ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu.

Ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa, joka on lain tasoisesti voimassa, on kuitenkin taattu oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ihmisoikeusloukkauksissa. Kärsimyskorvaus on eräissä tapauksissa mahdollista perustaa siihen. Korkeimman oikeuden ratkaisut KKO:2008:10, KKO:2011:38 ja KKO 2012:81 osoittavat, että vahingonkorvausta tai hyvitystä on mahdollista suorittaa perus- ja ihmisoikeusloukkauksen perusteella myös ilman kansallisen lainsäädännön nimenomaista tukea. Viittaan myös ratkaisuun KKO:2014:58.

Vakiintunutta tuomioistuinkäytäntöä hyvityksistä kotietsintätapauksista ei ainakaan vielä ole. Lähetän kuitenkin edellä todetun perusteella jäljennöksen tästä päätöksestäni Valtiokonttorille. Pyydän Valtiokonttoria ilmoittamaan minulle viimeistään 31.5.2017, mihin toimenpiteisiin hyvitysesitykseni on antanut aihetta.

4 TOIMENPITEET

Tässä asiassa on tullut ilmi monta menettelyä, jotka antavat aihetta arvosteluun. Kyse ei ole vain yksittäisten poliisimiesten toiminnasta, vaan käsitykseni mukaan vaaditaan toimenpiteitä myös poliisilaitostasolla.

Ensinnäkin kohdassa 3.2.3 toteamani johdosta kiinnitän vastaisen varalle komisario A:n huomiota kotietsinnän edellytysten tarkkaan ja eriteltyyn harkintaan sekä siihen, että kotietsinnästä on tehtävä kirjallinen pakkokeinolain 8 luvun 16 §:n mukainen päätös.

Kohdassa 3.2.3 toteamani johdosta kiinnitän vastaisen varalle ylikonstaapelin huomiota kotietsinnässä tehtäviin ilmoituksiin sekä siihen, että kotietsinnästä tulee aina laatia pöytäkirja.

Kohdassa 3.2.4 toteamani johdosta kiinnitän vastaisen varalle vanhemman konstaapelin huomiota kotietsinnässä tehtäviin ilmoituksiin sekä siihen, että kotietsinnästä tulee aina laatia pöytäkirja.

Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen huomiota kiinnitän ensinnäkin kohdassa 3.2.1 toteamaani siitä, että oikeuteen tuomiseksi suoritettavissa etsinnöissä sovelletaan pakkokeinolakia. Tämän lisäksi poliisilaitoksen on mielestäni perusteltua ottaa sisäisessä koulutuksessaan esille myös se, mihin

olen edellä kiinnittänyt ylikonstaapelin ja vanhemman konstaapelin huomiota.

Helsingin poliisilaitoksen puolestaan tulee tarkastella johtokeskuksessa noudatettavia rutiineja. Ensinnäkin johtokeskuksen yleisjohtajien tekemät kotietsintäpäätökset tulee laatia kirjallisina, kuten pakkokeinolain 8 luvun 16 § edellyttää. Samoin tulee voida varmistua siitä, ettei kotietsintöjä tehdä kohdassa 3.2.4 todetulla tavalla, niin ettei niistä ole tehty edes suullista päätöstä. Ymmärrän, että työ poliisilaitoksen johtokeskuksessa on kiivastahtista ja vastuualue maantieteellisestikin laaja. Nämä seikat eivät kuitenkaan oikeuta poikkeamaan lain vaatimuksista.

Edellä todetun perusteella lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni komisario A:lle, ylikonstaapelille ja vanhemmalle konstaapelille sekä Helsingin ja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksille.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Poliisihallitukselle. Pyydän sitä saattamaan päätökseni tiedoksi myös muille poliisilaitoksille.

Vielä lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Valtiokonttorille kohdassa 3.2.5 toteamani johdosta. Pyydän Valtiokonttoria ilmoittamaan minulle viimeistään 31.5.2017, mihin toimenpiteisiin esitykseni on antanut aiheita.

Lopuksi totean, että otan omana aloitteena tutkittavaksi kohdassa 3.2.1 mainitun kysymyksen tuomioistuimille annettavan virka-avun säädöserustasta. Ratkaisen tuon asian erikseen, kun olen saanut siinä riittävän selvityksen.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheita.